

FÓRUM TÁRSADALOMTUDOMÁNYI SZEMLE

NEGYEDÉVENKÉNT MEGJELENŐ TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

IX. évfolyam

Főszerkesztő
FAZEKAS JÓZSEF

A szerkesztőbizottság elnöke
ÖLLÖS LÁSZLÓ

Felelős szerkesztő
TÖRÖK TAMÁS

Szerkesztőbizottság

Csanda Gábor, Gyurgyík László, Hunčík Péter, Hushegyi Gábor, Kiss József,
Lampl Zsuzsanna, Lanstyák István, Liszka József, Mészáros András,
Simon Attila, Szarka László, Tóth Károly, Végh László

Tartalom

Műhely

Folytonosság és megújulás. Beszélgetés László Bélával
(*Fazekas József*)3

Tanulmányok

LÁSZLÓ BÉLA
Kisebbségi lét és művelődés21

SÁNDOR ANNA
Helyzetkép a szlovákiai magyar nyelvjárásokról és kutatásukról35

BÁRCZI ZSÓFIA
Mécs László költészete az ötvenes-hatvanas években49

VANČONÉ KREMMER ILDIKÓ
A beszédészlelés fejlődése longitudinális vizsgálat tükrében59

POLGÁR ANIKÓ
„Fiának a testét főzeti, sütteti.”
Tereus története Ovidiusnál és Gyöngyösinél79

MENYHÁRT JÓZSEF
„...mikor már mink olvadunk bele!”
Kontaktusjelenségek vizsgálata Nyékvárkonyban97

BENYOVSZKY KRISZTIÁN	
„Nehéz ezt megmagyarázni idegenek.”	
Az <i>Iskola a határon</i> szlovák fordításáról	111
PRESINSZKY KÁROLY	
Vélekedések a nyelvről egy nyelvcserhelyzetben lévő közösségben	121
H. NAGY PÉTER	
Recepcióelemzés – neoavantgárd – történetiség.	
Juhász R. József <i>van még szalámi!</i> című kötetének	
fogadtatásáról (Tózsér Árpád Rökkó-olvasata)	135
SZABÓ ZSUZSANNA	
Szlovákiai magyar pedagógusok véleménye a kétnyelvűségről	145

Agora

PETER ANDRUŠKA	
Petőfi Sándor a szlovák irodalomban.....	157

Dokumentumok	169
--------------------	-----

Könyvek

Skultéty Csaba: Vasfüggönyön át. A Szabad Európa mikrofonjánál	
– előtte és utána (<i>Vajda Barnabás</i>)	186
Miskolczy Ambrus: A felvilágosodás és a liberalizmus között.	
Úó: Kossuth Eperjesen (<i>Mészáros András</i>)	187

Turczel Lajos	189
---------------------	-----

FÓRUM TÁRSADALOMTUDOMÁNYI SZEMLE

A szerkesztőség címe: Fórum Kisebbségkutató Intézet, P. O. Box 52., Parková 4., 931 01 Šamorín. E-mail: fazekas@foruminst.sk, torok@foruminst.sk • Kiadja: Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. Felelős kiadó: Tóth Károly igazgató • Nyomdai előkészítés: Kalligram Typography Kft., Érsekújvár • Nyomta: EXPRESS-PRINT s. r. o., Partizánske • Megjelent a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma támogatásával • Pédányszám: 700 • Ára: 80 Sk • Reg. szám: MK SR 2063/99 • ISSN 1335-4361 • Internet: <http://www.foruminst.sk> • Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

FÓRUM SPOLOČENSKOVOEDNÁ REVUE

Adresa redakcie: Fórum inštitút pre výskum menšín, P. O. Box 52., Parková 4., 931 01 Šamorín. E-mail: fazekas@foruminst.sk, torok@foruminst.sk • Vydavateľ: Fórum inštitút pre výskum menšín, Šamorín. Zodpovedný: Károly Tóth riaditeľ • Tlačiarenská príprava: Kalligram Typography s. r. o., Nové Zámky • Tlač: EXPRESS-PRINT, s. r. o., Partizánske • S finančným príspevkom MK SR • Náklad: 700 • Cena: 80 Sk • Reg. číslo: MK SR 2063/99 • ISSN 1335-4361 • Internet: <http://www.foruminst.sk>

Folytonosság és megújulás

Beszélgetés László Bélával, a nyitrai Konstantin Egyetem Közép-európai Tanulmányi Karának dékánjával

A szlovákiai magyarság számára az anyanyelvű oktatás kulcsfontosságú kérdés. A felsőfokú anyanyelvi oktatásról és a nyitrai pedagógusképzés múltjáról, jelenéről és jövőjéről László Béla professzorral, az ismert oktatásügyi szakemberrel, a rendszerváltás előtti ellenzéki mozgalom jeles képviselőjével, a nyitrai Konstantin Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karának dékánjával beszélgetünk.

– Az 1948 után újrainduló magyar tannyelvű felsőoktatásnak Szlovákiában számos problémával kellett megküzdenie. Ezek egyik legfontosabbika a magyar pedagógushiány megszűntetése volt, hiszen a második világháború előtti mintegy 2300 magyar pedagógusból körülbelül 100 maradt Szlovákiában, a többi Magyarországra telepítették vagy önként távozott az országból. Hogyan indult meg a szlovákiai magyar közoktatás és pedagógusképzés Szlovákiában?

– Már az első Csehszlovák Köztársaságban is súlyos problémának számított a magyar pedagógushiány, a magyar nyelvű közoktatás 1948 utáni újraindítása pedig egyenesen kikényszerítette a magyar tanítóképző pedagógiai gimnázium megalakulását Pozsonyban. Ezt követően, 1952-ben Komáromban megalakult a négyéves óvónőképző pedagógiai gimnázium, majd egy évre rá a rozsnói Pedagógiai Iskola. A magyar tannyelvű alapiskolai osztályok 1948-ban a szlovák iskolák kötelékében jöttek létre. Az 1948/1949-es tanévben 154 magyar osztály nyílt meg, az 1949/1950-es tanévre ez 319 osztályra bővült. Az 1950/1951-es tanévben 613 magyar tannyelvű nemzeti iskola és középiskola jött létre 1232 osztállyal, amelybe 45 497 tanuló iratkozott át. Már 1950-ben az összes alapiskolás tanuló 8,18%-a magyar tannyelvű iskolába járt.

– A magyar tannyelvű közoktatás e gyors, nagyarányú fejlődésével egy időben megjelent az akut pedagógushiány is...

– Az ötvenes években a pedagógushiány pótlására már a felsőoktatás jegyeit magukon viselő tanfolyamok keretén belül megkezdődött a tanítók képzése Pozsonyban

1950. július 10-e és augusztus 19-e között 9 csoportban 307 résztvevővel s az óvodák számára 5 osztályban 165 résztvevővel. E tanfolyamok képesítést nem adtak, a résztvevőknek tovább kellett tanulniuk a pedagógiai irányzatú dolgozók felsőbb iskoláiban vagy más tanítóképzőkben. További négyhetes tanítói tanfolyam indult a gimnáziumot végzett magyar fiatalok számára 1950. július 20-a és augusztus 16-a között, amelyen 46 érettségivel rendelkező fiatal vett részt. Pozsonyban 1951-ben 40 óvónő részvételével újabb hathetes tanfolyamot szerveztek. Az óvónők képzésére 1952-ben további, immár négyhónapos tanfolyamot indítottak Füleken, amelyet 44 hallgató végzett el. E tanfolyamok sorozatában az utolsót, s egyben a legértékesebbet az 1952/1953-as akadémiai évben bonyolították le Ótátrafüreden és Trenčénteplícen. A tízhónapos tanfolyamot 120 hallgató végezte el. E tanfolyamokon 722 személy készült fel a pedagógusi pályára. A Szlovákiában maradt és tanítói állást vállaló mintegy 110 tanítóra is lehetett számítani a magyar iskolák megnyitásaikor. Ezenkívül mintegy 70 szlovákiai magyar főiskolai hallgató vállalt tanítói állást. Így mintegy 900 magyar pedagógussal indult el Szlovákiában 1950-ben a magyar nyelvű alap- és középiskolai képzés. Az ezeken a tanfolyamokon kiképzett tanítók alapozták meg a szlovákiai magyar közoktatást, a kisebbségi lét alapfeltételét.

– *Ugyanakkor ezekkel párhuzamosan, nagyon szerény körülmények között indul el a magyar felsőfokú pedagógusképzés is a szlovákiai felsőfokú intézményekben...*

– Az első legfontosabb lépést a Comenius Egyetemen már 1951-ben megalapított Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék jelentette, amely mindenekelőtt a magyar szakos tanárképzést szolgálta. Az egyre súlyosabb felső tagozatos és középiskolai tanárhiányt enyhítette az 1951/1952-es akadémiai évben a Comenius Egyetem Pedagógiai Karán 5 tanulmányi szakon 44 hallgatóval megindult magyar tanárképzés is. Egy 1953-as törvény értelmében azonban a pedagógiai karokat kivették az egyetemek hatásköréből, s azok pedagógiai főiskolákká (vysoká škola pedagogická) alakultak át, amelyek a II. ciklusú középiskolák részére képezték a pedagógusokat. Ugyanakkor felsőbb pedagógiai iskolákat is létrehoztak (vyššia pedagogická škola), amelyek tanítókat képeztek az akkori nyolcéves iskolák 6–8. osztályai részére. A pozsonyi Pedagógiai Főiskolán már csak néhányszor indítottak egy-egy magyar csoportot, középiskolai tanári szakon, de 1956-ra ezt is megszüntették. Ezt követően 1980-ig Szlovákiában a magyar nyelv és irodalom szakon kívül más szakokon középiskolai tanárképzés magyar nyelven nem folyt. A pozsonyi Felsőbb Pedagógiai Iskolán azonban a legszükségesebb szakokon volt magyar felső tagozatos tanárképzés, amely már a magyar tagozat jegyeit viselte magán.

– *Végül is hogyan enyhült a magyar tanítási nyelvű középiskolákban a tanárhiány?*

– Úgy, hogy az egyetemeken egyre több magyar fiatal szerzett tanári diplomát, és – levelező hallgatóként – a szlovákiai és a magyarországi egyetemeken egyre több felső tagozatos tanár szerezte meg a középiskolai tanári diplomát. A pedagógiai gimnáziumokban, a két-, ill. négyéves pedagógiai főiskolákon körülbelül 400 óvónő és alsó tagozatos tanító, ill. 350 felső tagozatos és 150 középiskolai tanár szerzett diplomát magyar vagy részben magyar nyelven.

Az 1959/1960-as tanévtől a nyolcéves alapiskolák kilencévesre bővültek (zák-ladné deväročné školy), s ezzel egy időben a tanítók képzése is átszerveződött. Megszűntek a pedagógiai gimnáziumok és a pedagógiai főiskolák. A helyükbe lépő pedagógiai intézetek – 1964-től önálló pedagógiai karok – átvették az alsó tagozatos tanítók és a felső tagozatos tanárok, tehát az alapiskolai pedagógusok képzését. A középiskolai tanárképzés pedig visszakerült az egyetemekre. A pedagógus-képzés eme rendszerén gyakorlatilag 1990-ig már lényeges változás nem történt.

– *Az 1959-ben Nyitrán létrehozott Pedagógiai Intézet milyen körülmények között kezdte meg működését, és milyen eredményeket tudott felmutatni?*

– Az 1959-es átszervezéssel letisztult a pedagógusképzés rendszere Szlovákiában. Ennek következményeként megmaradt két magyar óvónőképző Léván és Losoncon, a magyar alapiskolai tanító- és tanárképzés átkerült teljes egészében a nyitrai Pedagógiai Intézetbe. Ezzel a pozsonyi magyar nyelv és irodalom szakos középiskolai tanárképzésen kívül a magyar nyelvű középiskolai tanárképzés Szlovákiában 1980-ig szünetelt. Ezen új típusú pedagógusképző magyar tanulmányi csoportjaiba a felvételik 1959-ben még a pozsonyi Felsőbb Pedagógiai Iskola Magyar Tagozatán voltak, és az első évet is itt abszolválták a hallgatók. 1960-ban azonban már a teljes magyar tagozatot, hallgatókkal és oktatókkal együtt, áthelyezték Nyitrára a Pedagógiai Intézetbe. Ettől kezdődően 2004-ig a pozsonyi egyetemen folyó magyar szakos tanárképzésen kívül Szlovákiában állami intézményben csak Nyitrán volt magyar nyelvű tanító- és tanárképzés, ez jelentette a magyar nyelvű felsőoktatást.

Ha visszatekintünk az ötvenes évek egymást követő oktatási struktúraváltozásaira, a magyar nyelvű pedagógusképzésnek az állam által történő biztosításának igénye mellett nem jelent meg politikai követelményként ennek intézményesítése. Pedig ekkor már megvolt Pozsonyban a történelmi esély az önálló magyar pedagógusképző intézmény létrehozására. Ehhez Pozsonyban már jelen volt a hallgató- és oktatói bázis, a magyar szellemi, kulturális közösség. Ebben az időben az önálló magyar pedagógusképzés létrehozására két lehetőség mutatkozott. Az egyik az akkor sorra alakuló intézetek mintájára egy pozsonyi székhelyű magyar pedagógiai intézetként, a másik lehetőség a Comenius Egyetem magyar pedagógiai karaként jöhetett volna számításba. Ezt a történelmi esélyt az éppen kialakulóban lévő fiatal magyar szellemi elit tudatosította ugyan, de a magyar politikai képviselő nem vállalta fel. Ettől az időtől kezdve időről időre felerősödött a csehszlovákiai magyarság körében egy önálló felsőoktatási intézmény létrehozásának az óhaja és igénye.

– *Hogyan alakult a magyar tagozat helyzete a nyitrai Pedagógiai Intézetben?*

– 1960-ban gyakorlatilag két egyenrangú tagozat, szlovák és magyar szerveződött. 1960-ban a magyar tagozatra 212 nappali hallgatót vettek fel, és 29 főiskolai oktatóval indult a magyar nyelvű oktatás. 1963-ra gyakorlatilag mindkét tagozat kiépült, kialakult a magyar nyelvű képzést biztosító, tanszéki lebontásban is megfelelő tanári kar. Ekkor már 60-65 tanár oktatott magyar nyelven. Az 1962/1963-as akadémiai évben a nappali hallgatók száma elérte a 661-et. Nyitrán 1963-ban az első végzős évfolyamban 192 tanító és tanár vehette át diplomáját, ami az eddigi csúcspot

jelenti. Az 1964-től Pedagógiai Karrá átnevezett főiskolán egészen 1974-ig folyamatosan, a magyar iskolák igényeinek megfelelő számban és szakpárosításokban képeztek alapiskolai tanítókat és tanárokat. A végzős hallgatók száma átlagosan 140 körül mozgott.

A hetvenes évek elejéig a Jozef Pastier által vezetett főiskolán nagyon ügyeltek arra, hogy lehetőleg minden tanszéken legyen megfelelő számú magyar oktató. Külön voltak meghirdetve a magyar tagozatra a tanulmányi szakok, és az ide felvett hallgatók is a tagozat hallgatóiként voltak regisztrálva. A magyar tagozat működése garantálva volt, és a tanárok teljes egészében az oktatásra, a kutatómunkára összpontosíthattak. Így kialakult egy kiegyensúlyozott, színvonalas magyar pedagógusképzés, és megerősödött Nyitrán és környékén a magyar tudományos, kulturális közeg. Méltán tekinthetjük ezt az időszakot a szlovákiai magyar pedagógusképzés aranykorának. A nyitrai Pedagógiai Kar Magyar Tagozata oly sikeresen ellátta magyar pedagógusképző feladatát, hogy a múlt század hetvenes éveinek elejére a magyar tannyelvű alapiskolákban a szakképesített oktatók aránya meghaladta az országos arányokat.

– *Mi jellemezte a Nyitrán kialakult tagozatos modellt?*

– Ez a modell egyrészt szimmetrikus, másrészt aszimmetrikus volt. Szimmetrikus azért, mert szlovák és magyar tagozatosak voltak a tanulmányi szakok, a csoportok, az oktatók, de aszimmetrikus volt az irányítás és a szervezeti élet, mert a magyar tanároknak szakonként nem volt külön tanszékük, és a legfelsőbb vezetésben is csak egy dékánhelyettes volt megbízva a tagozat speciális ügyeinek intézésével. Ez a tagozatos modell jól működhet mindaddig, amíg a kar (egyetem) vezetésében vagy az állami irányításban, valamint a tanszékvezetésben megvan a szándék a szimmetrikus állapotok fenntartására, illetve a magyar nyelvű oktatás szervezeti szinten történő működtetésére. Ehhez viszont elengedhetetlenül szükséges, hogy ez rögzítve legyen az intézmény alapszabályában (ha volt) és működési rendjében. Az akkori totalitárius pártrendszerben az ilyen dokumentumoknak nem volt nagy jelentőségük. Talán éppen a jövő bizonytalansága idézte elő, hogy Kardos István és társai már 1964-ben aláírásgyűjtést szerveztek a tanárok körében a magyar tagozat nagyobb önállóságának kialakításáért. Mivel a tagozat jól ellátta magyar pedagógusképző feladatait, és nem felülről megfogalmazott pártálláspont volt, ezért a kezdeményezést a pártszervek semlegesítették. Jelentősége azonban volt, mert tudatosá vált a magyar pedagógusképzés szükségessége, hosszú távú megtartása.

– *1978-ban a magyar tagozaton megszüntették a tanárképzést. A hetvenes évek második felében hatalmi törekvések voltak a magyar nyelvű oktatás korlátozására. Hogyan sikerült ezt kivédeni?*

– Az 1968-as események nagy hatással voltak a szlovákiai magyarság sorsára is. A nemzetiségek helyzetét szabályzó 144. számú alkotmánytörvény lényegében biztosította az anyanyelvű oktatás jogát, így a magyar iskolák létezését is. A normalizáció idején felerősödő szlovák nacionalizmus kísérletet tett arra, hogy a magyar tanítási nyelvű iskolákban bizonyos tantárgyak oktatását szlovák nyelvévé változtassa. Erről a nyilvánosság 1978-ban a Szlovák Nemzeti Tanács elnökségi üléséről kiadott

közleményben szerzett tudomást, amelyben az elnökség kinyilvánította többek között a szaktantárgyak szlovák nyelven való oktatásának szükségességét. Lényegében ennek hatására jött létre a Duray Miklós által megszervezett és irányított Csehszlovákiai Magyar Kissebség Jogvédő Bizottsága, illetve a Magyar Iskolák Védelmi Csoportja. Nem lehet azonban figyelmen kívül hagyni, hogy ekkor már érezte hatását az ún. helsinki folyamat is. Az említett csoportok ösztönzésére kialakult széles körű magyar tiltakozás miatt a hatalom meghátrált, és az 1984-ben elfogadott 32. számú törvény lényegében újból legalizálta az akkori gyakorlatot, hogy a nemzetiségek tanulói számára létesített iskolákban vagy osztályokban a gyermekek anyanyelve a tanítási nyelv. Ezzel a magyar tanítási nyelvű iskolákat sikerült megmenteni.

– *A magyar nyelvű oktatás korlátozására tett kísérletek hogyan hatottak a pedagógusképzésre?*

– A magyar nyelvű oktatást korlátozó tényleges hatalmi intézkedések lényegében 1978 táján elindított közoktatási törvény módosításokkal váltak ismertté. Azonban már négy évvel korábban észlelhető volt a párhatalom eme szándéka azáltal, hogy lényegesen csökkentették a nyitrai magyar pedagógusképzésben a magyar tagozaton tanulható szakpárosításokat. Mutatóban nyitottak néhány szakot magyar, szlovák, orosz, polgári nevelés tantárgyak párosításaival. Formálisan továbbra is létezett a magyar tagozat, funkcionált a magyar ügyek dékánhelyettese. A hatvanas évekhez képest azonban a legfelsőbb állami pártszervezetektől egészen a tanszékvezetőkig már nem voltak érdekeltek a magyar tagozatnak a szlovák tagozattal viszonylag paritáros működtetésében.

A hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején a kommunista hatalom gyengülésével egyre csökkentek a magyar iskolák megszüntetésének esélyei is, s ez már előrevetítette a magyar pedagógus-utánpótlás csökkenése miatt közelgő pedagógushiányt. Mindezek arra ösztönöztek, hogy vissza kell állítani a nyitrai magyar pedagógusképzést a hatvanas évek szintjére. Abban az időben más megoldásnak nem volt esélye. A magyar tagozat formális megléte miatt a legfontosabb feladat az volt, hogy újból meghirdessék a korábban meghonosodott magyar tanulmányi szakokat. Az állami és társadalmi szervezetben tevékenykedő magyar nemzetiségű személyek közül sokan segíteni próbáltak, segítségünkre volt a Jogvédő Bizottság is, amely a nyitrai pedagógusképzés helyzetéről nyilvánosságra hozott dokumentumaival hozzájárult ahhoz, hogy kezdeményezésünket ne lehessen leseperni az asztalról. Mindezeknek az lett az eredménye, hogy habár teljes terjedelemben nem sikerült újra megindítani valamennyi korábbi tanulmányi szakot, de bővültek mindenekelőtt a természettudományi és az idegen nyelvű szakokon a magyar nyelvű képzések. Ezt, kiegészítve az alsó tagozatos tanítói szakkal, amelyen a magyar nyelvű képzés folyamatos volt, a nyolcvanas években sikerül megmenteni, átmenteni a kedvezőbb időszakra. Az elért eredmények azonban nem voltak elégségesek a magyar iskolákban egyre növekvő pedagógushiány pótlására. A nyolcvanas évek végére az is nyilvánvalóvá vált, hogy az addig alkalmazott személyi kapcsolatokon alapuló intézkedések lényegében már minden lehetőséget kimerítettek, és további eredményessége is bizonytalanra vált.

– Mindezeket jól kiegészítette a magyar főiskolások egyre erősödő klubmozgalma is, amely Juhász Gyula Ifjúsági Klub néven vált ismertté.

– A klub már a hetvenes és a nyolcvanas évek fordulóján nagyon aktív tevékenységet fejtett ki. Az egész diákmozgalmat ekkor már a demokratikus ellenzéki szellemiség hatotta át, ezért szinte törvényszerű volt, hogy a demokratikus ellenzéki szellemiséggel átitatott hallgatók egy emberként kiálltak a magyar pedagógusképzés teljes tagozatos rendszerének visszaállításáért.

– 1988-ban ezek a követelések meg is fogalmazódtak.

– Valóban, 1988-ban első lépésként 106 aláírással ellátott kérvényt nyújtottunk be a Pedagógiai Kar vezetéséhez, hogy minden összetevőjével állítsa vissza az 1978 előtti magyar pedagógusképzést. Mivel a kar vezetése nem válaszolt a követelésre, ezért követelésünket eljuttattuk az Oktatási Minisztériumba, majd ennek hallgatása után a kommunista párt főtitkárához, Miloš Jakešhez is. Ekkor már közel kétszáz kérvényező aláírása szerepelt a listán, köztük, sajnos, csak hét tanár. A főtitkárhoz elküldött kérvénynek az lett a foganatja, hogy 1989. január 31-én a párt- és állami szervek, valamint a kar vezetősége tárgyalta a petíció ügyvivőivel. Ennek eredményeként 1989. szeptember elsejével a magyar pedagógusképzésbe felvett elsős hallgatók száma az előző évek átlagához képest három-négyszeresére nőtt, és a korábbi két-három tanári szakpárosítás helyett már nyolc szakpárosításban nyílt meg újból a magyar tanárképzés, amely nagy eredménynek számított.

A nyolcvanas években csaknem felére csökkent a magyar oktatók száma. Külön is nagyra értékelhető annak a 35 magyar tanárnak a helytállása, akik kitartottak a nyitrai magyar felsőoktatás mellett, és nekik köszönhetően volt mire alapozni a rendszerváltás után a magyar pedagógusképzés fejlesztését.

– A rendszerváltás után a szlovákiai magyar politikai képviselő kísérletet tett önálló magyar egyetem létrehozására. A komáromi Jókai Egyetem tervezetét azonban a Szövetségi Gyűlés 1990 februárjában elvetette. Ezért átmeneti megoldásként egy magyar kar létrehozását szorgalmazták. Nyitrán a kar vezetése hozzá is látott ennek a kiépítéséhez Nemzetiségi Kultúrák Kara néven, ez a folyamat azonban hamarosan megtorpant. Miért, és hogyan alakult a helyzet ezt követően magyar tagozaton?

– Az 1989-es rendszerváltást követően megnyíltak a lehetőségek arra, hogy újból kiépüljön a teljes értékű magyar tagozat. A főiskola élére visszakерült az 1959-ben a nyitrai pedagógusképzést megszervező alapító dékán, Jozef Pastier, akit 1969-ben menesztettek a kar éléről. Már 1990 szeptemberében a magyar pedagógusképzés első éves hallgatóinak a száma elérte a hatvanas évek hallgatóinak számát. Az akkori oktatási miniszternél, Ladislav Kováčnál sikerült elérni, hogy még 1990-ben a gyarapodó számú magyar hallgatók oktatására 35 új oktató felvételéhez járuljon hozzá, és biztosítsa a béralapot szeptember elsejével. Ebből sikerült 20 magyar tanárt felvenni, de a 2001 februárjában megválasztott Peter Liba dékán már a hiányzó 15 tanári állást magyarul nem tudó tanárokkal töltötte be. Az új dékán hivatalba lépése előtt azonban még sikerült a főiskola új statútumát elfogadtatni, amelyben

a nyitrai magyar pedagógusképzés történetében először legalizálva lett a magyar tagozat léte mint az intézmény szervezeti egysége. Ugyanakkor a státútum szövege a tagozat küldetését, feladatait és tevékenységét is körülhatárolta. Ez nagy előrelépést jelentett a magyar nyelvű pedagógusképzés fejlesztése, intézményesülése érdekében.

A rendszerváltást követően a magyar nemzeti kisebbség formálódó képvisellete felvetette egy magyar tannyelvű felsőoktatási intézmény létrehozásának gondolatát, és már 1990 januárjában Varga Sándor miniszterelnök-helyettes felügyelete alatt kidolgozásra került a nyitrai magyar tagozatra épülő komáromi Jókai Mór Egyetem tervezete. Ekkor még a Szövetségi Gyűlésnek kellett döntenie az egyetem létrehozásáról. Az egyetemalapítási javaslat azzal számolt, hogy a régi és új, kooptált képviselőknél még el lehet érni az egyetem létrehozásának megszavazását. Az események azonban más irányt vettek. A készülő, elveiben már február elején jóváhagyott új felsőoktatási törvény azzal számolt, hogy a törvényhozás jogköre is lekerül a szövetségi államok törvényhozásába. Ennélfogva a Szövetségi Gyűlés az egyetem alapítására Szlovákiában már nem vállalkozott. Az egyetemalapítási javaslat beterjesztésének február második felében Prágában már nem volt esélye. Így az 1990. július 1-jével hatályba lépett felsőoktatási törvény által megszabott feltételek mellett, immár Szlovákiában, a Jókai Mór Egyetem tervezete nem lett az Akkreditációs Bizottság elé terjesztve, így a törvényhozás elé sem kerülhetett. Az igazsághoz tartozik azonban az is, hogy a Jókai Mór Egyetem prágai tervezete már nem felelt meg az Akkreditációs Bizottság által előírt feltételeknek.

– *Kik dolgozták ki a szlovákiai magyar egyetem tervezetét?*

– A Znám István által vezetett Szlovákiai Magyar Tudományos Társaság kereti között életre hívott szakmai csoport. Ez a nyitrai magyar pedagógusképzésre épülve három karral és több hazai főiskola és egyetem magyar oktatójának bevonásával számolt, ám e tervezet sem került az Akkreditációs Bizottság elé. A szlovákiai magyarság szakmai és politikai képvisellete eléggé visszafogottan és bátortalanul viszonyult ekkor a magyar egyetem alapításához. Ettől függetlenül a nyitrai magyar pedagógusképzés tovább folytatta küzdelmét intézményes kereteinek létrehozásáért. Mindezt a nyitrai felsőoktatás szerkezeti változásainak figyelembevételével és ahhoz alkalmazkodva kellett megvalósítani.

Nyitrán két felsőoktatási intézmény működött, a Pedagógiai Kar és a Mezőgazdasági Főiskola. A Pedagógiai Kar már 1990-ben kidolgozta továbbfejlesztésének tervezetét a Cirill és Metód Egyetem megalakításáról. Az Akkreditációs Bizottság azonban ezt nem fogadta el azzal az érveléssel, hogy az európai egyetemek körében a szlovákiai felsőoktatás és kutatás versenyképességének növelése érdekében a kis felsőoktatási intézményeket integrálni kell, és nagyobb egyetemi központokat kell létrehozni. Így azt javasolta, hogy a nyitrai két intézmény hozza létre közösen a Nyitrai Egyetemet. A politika regionális érdekei miatt ilyen egyetemi rendszer nem alakult ki, mivel néhány éven belül a szlovák törvényhozás csaknem valamennyi felsőoktatási intézményt egyetemmé nevezett át a rendszer megváltoztatása nélkül.

Mivel a két intézmény vezetőinek megegyezése az új egyetem szerkezeti felépítéséről vonatottan haladt, ezért a Nyitrai Egyetem létrehozásáról szóló törvényter-

vezet képviselői indítványként került a törvényhozás elé, amelyet 1992. február 27-én fogadott el július 1-jei hatállyal. A júniusi parlamenti választások után hatalomra került új kormánykoalíció a belső egyetemi ellenzék kezdeményezésére már 1992. november 18-án elfogadta a Nyitrai Egyetem megszüntetéséről szóló törvényt, és visszaállította az eredeti állapotokat azzal a különbséggel, hogy a volt Pedagógiai Kar a Pedagógiai Főiskola nevet kapta. Ezt követően 1996-ban a már három karral rendelkező Pedagógiai Főiskola felvette a Konstantin Egyetem (Univerzita Konštantína Filozofa) nevet.

– *Eközben hogyan alakult a magyar tagozat helyzete?*

– A nyitrai felsőoktatás eme szerkezeti változásaiban a magyar tagozat mindvégig önálló kar létrehozásán munkálkodott. A Cirill és Metód Egyetem, valamint a Nyitrai Egyetem alapítási időszakaiban Magyar Tanító- és Tanárképző Karként képzeltük el a magyar pedagógusképzés stabilitásának megteremtését. Ennek tervezetét ki is dolgoztuk. A magyar kar azonban egyik egyetem végső szerkezeti felépítésébe sem került be azzal az indokkal, hogy a törvényhozásban esetleg gyöngítené az egyetem törvénytervezetének elfogadását. Mindkét esetben ígéretet kaptunk, hogy az egyetem megalapítása után szenátusi döntés alapján létrehozhatjuk saját egyetemi karunkat. A sors azonban úgy hozta, hogy egyik egyetem sem jött létre.

A Nyitrai Egyetem parlamenti jóváhagyásának folyamatában az akkori kormánykoalíció a Magyar Tanító- és Tanárképző Kar létrehozását nem volt hajlandó támogatni, de egy olyan kart, amelyen helyet kapnának más nemzetiségek is, kész volt szorgalmazni. Ezért a bolgár, a horvát, a német, a roma nemzetiség legitim képviselőivel megegyezés született a Nemzetiségi és Etnikai Kultúrák Karának tervezetéről. Ez a tervezet teljesen azonos volt a korábbi Magyar Tanító- és Tanárképző Kar általunk elkészített tervezetével, és kiegészült egy kutatóintézet alapításának tervével, amely a nemzeti kisebbségek történelmének, kultúrájának, hagyományainak kutatásával foglalkozna. Ezt a tervezetet a magyar tanárok és hallgatók közössége is jóváhagyta. Mivel az említett nemzeti kisebbségek sem szlovák, sem saját nyelvükön felsőoktatási szakokat nem igényeltek, ezért a pedagógusképzésben a karon a magyar nyelven folyó oktatás az új tervezet szerint nem csorbult volna, sőt gazdagodott volna egy kutatóintézettel. Ugyanakkor a nemzetközi szakma és politika is sokkal kedvezőbben fogadta ezt az új kari koncepciót, mint a magyar kar tervezetét.

A Nyitrai Egyetem alapításáról elfogadott törvénnyel kapcsolatban a szlovák parlament elfogadott egy határozatot is, amelyben javasolja az Egyetem Szenátusának, hogy hozza létre az egyetemen a Nemzetiségi és Etnikai Kultúrák Karát, és feladatuk adja a miniszternek, hogy kezdeményezően lépjen fel a kar alapításának ügyében.

– *Erre mégsem került sor.*

– Az 1992. november 18-án létrehozott Pedagógiai Főiskola, illetve jogelődjének akadémiai közössége már a rendszerváltás óta várta azt a lehetőséget, amikor több kari felsőoktatási intézménnyé válhat. A főiskola szenátusa már 1993. február 1-jén négy kar létrehozásáról döntött, ezek közül három kar esetében február elsejei ha-

tállyal és a Nemzetiségi és Etnikai Kultúrák Karának megalapításáról szeptember 1-jei hatállyal. Szlovákiának az Európai Tanácsba történő belépésének könnyítése érdekében a szenátus június 21-én a kar létrehozását előrehozta június 22-re. Így a Nemzetiségi és Etnikai Kultúrák kara 1993. június 22-től jogilag létezett, és az előírások, szabályzatok szerint a rektornak kellett volna meghozni azokat az intézkedéseket, amelyek a kart működésbe hozzák. Ő azonban mindent elkövetett a kar létrehozásának két évvel való elhalasztása érdekében.

A Nemzetiségi és Etnikai Kultúrák Karának legitím módon megválasztott Akadémiai Szenátusa, az öt nemzeti kisebbség legitím képviselői által a kar támogatására létrehozott Előkészítő Bizottság minden tőle telhetőt megtett a kar létrehozására. A tanárok és a hallgatók aktív tömeges megmozdulásával 1994-ben az átmeneti kormány idején ki lehetett volna kényszeríteni, többek között az említett 1992-es parlamenti határozatra hivatkozva, hogy a kar elkezdje működését, és a magyar hallgatók beiratkozhatnak a karra. Az 1993. április 2-i értelmiségi fórum tézisein kívül a nyitrai tanárok és diákok nem érezték maguk mögött politikai és társadalmi támogatást. Amikor a szlovákiai magyar pártok által 1994-ben az ideiglenes kormány támogatásának feltételül szabott 9 pontos követelmények közé sem került be a kar működtetésének szorgalmazása, több tanár feladta a karért folytatott küzdelmet. Így a cél előtt érthetetlenül megtorpant a kar megalapításáért folytatott küzdelem. A főiskolán 1993-ban lefolytatott szerkezeti változtatások miatt jóváhagyott főiskolai, kari szabályzatokban ugyanis már nem volt garantálva a magyar tagozat léte, illetve a szenátusban alanyi jogon való részvétel. A magyar pedagógusképzés hallgatói és tanárai a tanulmányi szakok szerint a főiskola három karára szóródtak szét.

– A kilencvenes évek első felében lezajlott eseményekkel párhuzamosan hogyan folytatódott Nyitrán a magyar pedagógusképzés fejlesztése?

– Az 1995/1996-os akadémiai évben a hallgatók száma elérte a 750-et (620 napali, 130 levelező), amely 1960 óta a legmagasabb volt. Óraadó tanárokkal együtt pedig 70 fölé emelkedett az oktatók száma. Külső politikai ösztönzés mellett 1995-től elkezdődött a magyar nyelven folyó oktatás szűkítése, visszafogása. Három éven keresztül a Humán Tudományok Kara és a Pedagógiai Kar már nem hirdette meg a magyar tannyelvű iskolák részére folyó tanárképzést. E tekintetben példaértékű volt a Természettudományi Kar dékánjának, Daniel Klivanecnek a hozzáállása, aki szembeszállva a rektori utasítással, mindvégig változatlanul működtette a magyar tagozatot, és meghirdette a magyar nyelvű tanári programokat. Ennek felbecsülhetetlen értéke volt a magyar nyelvű tanárképzés folytonosságának megtartása szempontjából.

Ebben az időben a magyar tanárok és hallgatók határozottan védelmezték a magyar nyelven folyó oktatást. Tiltakozó nyilatkozatokkal, petíciókkal próbálták kivédeni a rektor és vezetése által kezdeményezett különböző dokumentumok elfogadását és érvényesítését. A legfigyelemreméltóbb eseményekre 1997-ben került sor. A magyar oktatók és hallgatók tiltakozó nyilatkozatban hozták a közvélemény tudtára az egyetemen folyó magyar pedagógusképzés visszaszorítására tett intézkedéseket. Ezt követte a magyar iskolák részére folyó pedagógusképzés problémáinak megoldására tett javaslat, amely 51 tanár aláírásával lett eljuttatva az illetékes egyetemi

vezetőkhoz. Az már csak gyengítette a javaslatot, és kíséror epizódja volt az eseményeknek, hogy néhány tanár a rektorhoz írt levélben visszavonta aláírását. Ezeknek az akcióknak is megvolt a hatásuk, hiszen az egyetem végül is nem hozott olyan döntést, amely lényegesen csorbította volna a magyar nyelven folyó oktatást.

– Az 1998-ban megalakult első Dzurinda-kormány tagja lett a Magyar Koalíció Pártja is, melynek oktatási célkitűzései között a magyar kar létrehozása is szerepelt. Ugyanakkor az egyetem új vezetése is sokkal pozitívabban állt hozzá a kar létrehozásához...

– Az, hogy a Magyar Koalíció Pártja a kormány tagja lett 1998-ban, lényegesen megváltoztatta, befolyásolta a nemzeti kisebbségekkel szembeni kormánypolitikát és a közhangulatot is. Az 1999 tavaszán hatalomra jutott Daniel Klivanec által irányított egyetemi vezetés hozzáállása a magyar pedagógusképzéshez is lényegesen kedvezőbb volt a korábbi vezetéstől. A kormányprogram a kisebbségi nyelvű iskolák részére folyó pedagógusképzést a létező egyetemek keretein belül kívánta rendezni. Szigeti László oktatási államtitkár már 1999 tavaszán Kovácspatakon kétnapos konferenciát szervezett a szlovákiai magyar felsőoktatás jövőjéről. Mivel a kormányba kerülés érdekében a magyar politikai képviselő lemondott az éppen induló kormányzati időszakra az egyetemalapítási szándékról, a leendő egyetem alapjainak lerakását azzal lehetett kezdeni, hogy a kormányprogramra hivatkozva a nyitrai egyetemen belül létrehozzuk a magyar tanító- és tanárképző kart. Kovácspatakon megbízatást kaptunk arra, hogy dolgozzuk ki a kar létrehozásának tervzetét. Ez el is készült, de sajnos az újabb kovácspataki konferenciára már nem került sor, így a dokumentumot magánkezdeményezésként juttattuk el az egyetem rektorához, az oktatási miniszterhez, a szlovákiai magyar pártokhoz és társadalmi szervezetekhez és még további személyekhez.

A tervzet többek között tartalmazta a kar struktúráját és a megvalósítás ütemtervét – a felelős személyek és testületek megjelölésével. Azzal is számolt, hogy a kar létrejöttéig az egyetemen és annak karain – státútumokban rögzítve – visszaállítják a magyar tagozatok státusát. Ami előrelépést jelentett a tagozatos modell eddigi gyakorlatában az az, hogy a tagozatokat választott szervei, a tanácsok irányítják, amelyek partnerei lesznek a kari egyetemi vezetésnek a magyar pedagógusképzés ügyeinek intézésében.

Az egyetem vezetése lényegében e javaslatok szerint járt el. Magyar Tagozat helyett a Magyar Szekció megnevezést vezette be. Hét év után újból bekerült a státútumokba a Magyar Szekció létét, struktúráját rögzítő rész. További előrelépés volt, hogy a szekciónak saját státútuma volt. 1960 óta először választhatta meg a magyar pedagógusképzés közössége saját legitim képviselői testületeit, a Magyar Szekció kari és egyetemi tanácsait. Habár még ez is az aszimmetrikus modell jegyeit viseli magán, de ez volt a maximum, amit el lehetett érni, már csak azért is, mert közben a szlovák hallgatók számának gyors növekedése a nem pedagógusképző szakok jelentős emelkedése miatt az egyetemen belül a Magyar Szekcióban folyó oktatás pozíciója a hallgatói létszám tekintetében lényegesen gyengült.

Ezzel a Magyar Szekció lényegesen nagyobb jogkörgyakorláshoz, önállóságához jutott, mint akár a hatvanas években is. Mivel az egyetemen ezek a jogi és hatás-

köri állapotok már 1999 végén és 2000 elején kialakultak, ettől kezdve az volt a kérdés, hogyan lehet továbblépni a kar létrehozásának irányában.

– *Mikor alakult meg a Közép-európai Tanulmányok Kara és milyen küldetéssel?*

– A magyar tanító- és tanárképzésre épülő kar létrehozása elől az egyetem vezetése nem zárkózott el. Sajnos, a magyar kar létrehozásának szorgalmazását két évvel megelőzte a Szociáltudományok és Egészségügyi Kar létrehozására tett kezdeményezés. E kar létrehozását az egyetemen belül nem lehetett megelőzni, így várni kellett ennek a 2001-es jóváhagyására. A 2002. áprilisi rektorválasztás után az újraválasztott rektor, Daniel Klivanec a szenátus első ülésén, 2002. július 1-jén be-terjesztette az egyetem immár ötödik karának tervezetét, és azt a szenátus némi utólagos kiegészítéssel el is fogadta.

A 2002-ben újjászervezett Akkreditációs Bizottság csak 2003 közepén kezdte meg igazi tevékenységét, így a kar létrehozása közel egy évet késett, és a rektor 2003. november 11-i hatállyal adta ki az alapító okiratot. A szenátus a mi véleményünkkel el-
lentétben végül a Közép-európai Tanulmányok Kara megnevezést választotta. A kar el-
fogadott tervezete a korábban futtatott nyitriai kari tervezetekhez viszonyítva kiegészült a nem pedagógusképző programok meghirdetésével. Ez pozitív előrelépést jelent a magyar nyelvű felsőoktatásban, mivel csorbíthatatlanul megmaradt a kar tervezetében a teljes magyar nyelvű pedagógusképzés felvállalása, megvalósítása.

A kar küldetése két fő alappilléren nyugszik. Egyrészt biztosítani kívánja valamennyi tantárgyi specializációban a pedagógusok magyar nyelvű képzését a szlovákiai magyar alap- és középiskolák számára, másrészt a vegyes lakosságú területek önkormányzatai, állami intézményei, a magánszféra, valamint a harmadik szektor számára olyan szakemberek képzését, akik a kultúra, a szociális ügyek, a közigazgatás, a regionális politika, a gazdaságszervezés és az idegenforgalom területén megfelelnek az aktuális európai integrációs feltételeknek, és elősegítik a régiók felzárkóztatását.

– *Hogyan alakult a karon tanulók létszáma és a kar tanári állománya?*

– Az új évezred első éveiben a Konstantin Egyetemen számunkra beindult kedvező változások hatására fokozatosan nőtt a Magyar Szekció hallgatóinak a száma, és a Közép-európai Tanulmányok Karára a 2004/2005-ös akadémiai évben már 822 hallgató, ebből 609 nappali és 213 levelező iratkozott be. A rendszerváltás óta az említett néhány problematikus évtől eltekintve a magyar pedagógusképzés Nyitrán folyamatos volt, és a hallgatók száma a szakpárosítások struktúrája teljes egészében elégségesnek bizonyult a pedagógus-utánpótlás biztosítására a magyar tannyelvű közoktatás számára. A karnak 25 tantárgyban pedagógusképző tanulmányokat folytató hallgatója volt.

A nyitriai magyar pedagógusképzésben legalább négy tanárgenerációról beszélhetünk. A harmadik generáció a kilencvenes évek elején került Nyitrára. A kar megalakulásával lehetőség nyílt bővíteni a tanári kart a negyedik generációval, hiszen 2004-ben 18 új oktatóval gyarapodott a tanárok száma. A kar 60 oktatója kiegészült a többi karon maradt 13 magyar tanárral, így lényegében a magyar nyelvű oktatásban 73 egyetemi oktató vett részt.

– *Milyen szakokon biztosít képzést a kar?*

– A karra jelentkezők választhatják a tanárképző programokat, az óvópedagógia, illetve az alsó tagozatos tanítóképző, a hungarológia, a kulturális és szociális antropológia, a tolmács és fordító tanulmányi programokat baccalaureátusi és magiszteri szinten. Emellett ebben az akadémiai évben indítottuk a hungarológia harmadik szintű, doktori programját is. Karunkon a magyar nyelvet és irodalmat tanári szakon lehet választani, 23 tantárggyal párosítva.

Egyetemünkön a tanárképzésben lényegében szabadon lehet választani a tantárgypárosításokat, de meg van határozva, hogy az adott tantárgypárosítást választó hallgató melyik karra iratkozhat be. Ezért igen nagy mértékű a karok közötti áttnítás, és sok az olyan hallgató is, aki azon a karon, ahová beiratkozott, tanulmányainak csak kisebb részét abszolválja. Azok az érdeklődők, akik magyar tanítási nyelvű iskolákban érettségiztek vagy magyar tanítási nyelvű iskolák részére történő pedagógusképzésben szeretnének részt venni és magyar nyelvű előadásokat hallgatni, más karok kínálatában lévő bármelyik tanári tanulmányi programot választhatják. Ezek a hallgatók is részesülhetnek magyar nyelvű képzésben, mivel karunk az egész egyetemen szervezi a magyar nyelvű oktatást.

– *Számolnak-e új szakok nyitásával?*

– Egy 2002-ben elfogadott törvénnyel a szlovákiai felsőoktatásban bevezették a normatív támogatást, amely az egyetemek között versenyhelyzetet teremtett. A hallgatók egyetemre való csalogatásának eszközei közé tartozik többek között az új, attraktív, a munkaerőpiacon való sikeres elhelyezkedést ígérő programok beindítása. A népszaporulat alakulását figyelembe véve az eddig hagyományosan pedagógusképzéssel foglalkozó intézmények, karok tudatosították, hogy csak az ilyen programok nem fogják tudni fenntartani az intézményt vagy legalábbis annak versenyképességét. Karunk megalakulásától, 2004-től kezdve a teljes magyar nyelvű tanító- és tanárképzés felvállalása mellett arra törekszik, hogy bővítse a szlovákiai magyar felsőoktatás programkínálatát. E rövid három év alatt már sikerült különböző szinteken hat új, nem pedagógusképző programot beindítani. Természetesen további ilyen programok indításán is dolgozunk. Már az Akkreditációs Bizottság asztalán van a magyar nyelv és irodalom szakmódszertan harmadik szintű, doktori programunk. Ezenkívül készítjük, illetve tervezzük a közép-európai tanulmányok, a médiapedagógia, a regionális publicisztika és reklám, az ügyvitelszervező, az egészségnevelés programok akkreditációs anyagait. Természetesen az új programok elkészítése nagyon összetett folyamat és a magyar nyelvűeké még inkább az. A szeptember elsejével életbe lépett felsőoktatási törvény és az abból következő akkreditációs feltételek ugyanis szigorították a programok akkreditálásának kritériumait.

– *A kar mellett kutatóintézet is alakult, melynek vezetője Mészáros András. Ez örvendetes, annál is inkább, mivel a szlovák–magyar kulturális, történelmi és irodalmi kapcsolatok kutatása terén az utóbbi húsz-harminc év alatt alig történt előrelépés. Hogyan illeszkedik az intézet a karon folyó hungarológiai képzéshez, milyen kutatásokat végez és milyen eredményeket tud felmutatni?*

– A karunk örökölte az 1994-ben, az akkori egyetemi vezetés által elszabotált kar ellensúlyozására létrehozott Nemzetiségi Művelődés és Kultúrák Intézetét. Sajnos, ezt az intézetet tíz év alatt eléggé formálisan működtették, és a személyi feltételek sem garantálták, hogy tudományos kutatási szinten küldetését teljesíthesse. A karon az intézet új nevet vett fel (Nemzeti és Nemzetiségi Kultúrák Intézete), és tevékenységét is új tartalommal szeretnénk feltölteni. A kultúra itt a legtágabb értelemben jelenik meg. A karon eddig csak a szlovák–magyar kulturális, történelmi, irodalmi kapcsolatok kutatásának alapfeltételeit sikerült megteremteni. Most is tapasztaljuk, hogy erre igen nagy szükség van. Azt szeretnénk, ha az intézet kiegészülhetne e kapcsolatok szlovák kutatóival is. Ezenkívül akkor fogja tudni maradéktalanul teljesíteni küldetését, ha a kutatások közép-európai jelleget vesznek fel. Anyagi támogatás hiányában eddig ez nem sikerült. Pedig a közös Európában még sokáig nagy keletje lesz a közép-európai népek, nemzetek, nemzeti kisebbségek kulturális, történelmi, irodalmi kölcsönhatások kutatási eredményeinek, a közép-európai népeket terhelő problémák megismerésének, megértésének. Ilyen szempontból a karnak, az egyetemnek, de Szlovákiának is nemzetközi odafigyelést érdemlő sajátos intézményévé válhatna az intézet.

A másik szempont, mely az intézet fontosságát erősíti, a kutatás és az oktatás összefonódásának, összekapcsolásának közismert igénye. Itt nemcsak arról van szó, hogy a kutatás legújabb eredményei az oktatás tárgyát képezzék, hanem arról is, hogy a hallgatók megismerkedjenek a kutatási módszerekkel, és maguk is bekapcsolódjanak a kutatásokba. Ennélfogva az intézet szerepe a hungarológusok képzésén túl felértékelődik a kulturális antropológia, a fordító- és tolmács-, de a pedagógusképzésben is. Az intézet indította be 2004-ben a karon a hungarológiai és kulturológiai programokban folyó képzést. 2006-ban az intézetből kivált e programok szervezését, lebonyolítását végző tanszék, és az intézet egyértelműen a kutatások irányában mozdult el. Az intézet munkatársai azonban oktatói tevékenységet is folytatnak. Az intézet rövid néhány év alatt több kutatási projektet is elnyert, és a tudományos publikációk terén is kimagasló eredményeket ér el. Most a legfontosabb feladatok közé tartozik biztosítani az intézet fenntartásához és említett fejlesztéséhez szükséges anyagi feltételeket.

– *Milyen a kar együttműködése a 2004-ben megalakult komáromi Selye János Egyetemmel, illetve a pozsonyi Comenius Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékével, valamint a beszercebányai Bél Mátyás Egyetem Hungarológia Tanszékével? Van-e valamilyen egyeztetés a tanulmányi programokat illetően?*

– A pozsonyi és a beszercebányai tanszékkel a szakmai és a személyi kapcsolatok már évtizedekre nyúlnak vissza, és hagyományosan jók. A nyitrai magyar pedagógusképzés oktatói voltak a legaktívabb támogatói a rendszerváltás után a magyar felsőoktatás intézményesítésének. Lényegében Nyitrán született meg a Jókai Mór Egyetem második, teljes értékű tervezete. A Selye János Egyetem csaknem valamennyi minősített hazai oktatója tőlünk került Komáromba, nálunk szerezték meg tudományos fokozatukat vagy indultak el ezek megszerzésének útján. Ilyen szempontból tehát a nyitrai kar és a komáromi egyetem közti együttműködést nem kellene, hogy akadályok korlátozzák. A Selye János Egyetem létrehozásának folyamatá-

ban azonban teret kaptak a nyitrai magyar felsőoktatás ellen megnyilvánuló nézetek és az a mára már mindenki számára talán világossá vált helytelen egyetemépítkezési filozófia, hogy csak az egyetem létezése fontos, és a rajta kívül folyó magyar felsőoktatást, illetve intézményeket meg kell szüntetni vagy integrálni kell az egyetembe. Ezeknek a hatása a mai napig érezhető, és az egyetem eddig a részünkről indítványozott együttműködés iránt nem mutatott komoly szándékot. Pedig a közös programok indítása, az oktatói és a hallgatói mobilitás, a közös kutatási projektek terén és sok más területen igenis vannak nagyon jó együttműködési lehetőségek. Az együttműködés hiánya mindenkinek hátrányos, különösképpen a szlovákiai magyar felsőoktatás, az egész magyar nemzeti kisebbség számára. A jelenlegi állapotokat élte a közlemültig a magyarországi támogatáspolitiká is. Számunkra a továbblépés a romániai magyar felsőoktatás mintájára történhetne, ahol pl. az együttműködés funkcionálásán túl az intézmények közös megegyezés alapján hívják le az anyaország nagyra értékelendő anyagi támogatását.

– *Az alap- és középiskolai tanulók számának folyamatos csökkenése vagy legalábbis stagnálása, illetve a frissen végzett pedagógusok számának emelkedése nem vezet-e ahhoz, hogy a közeljövőben az elhelyezkedési nehézségek miatt csökken a pedagógusképzés iránti igény?*

– 2004 előtt a Nyitrán és a Pozsonyban folyó magyar pedagógusképzés teljes egészében biztosítani tudta az alap- és középiskolák részéről igényelt pedagógusi utánpótlást, sőt – a hallgatók számában és a szakpárosításokban is – még tartalékai is voltak. E képzéseknek nagy előnye volt, hogy teljesen kiépített, jó színvonalú, nagy egyetemi háttérrel is rendelkeztek. Emellett a mai napig jelentős számú magyar hallgató tanul Pozsonyban, Besztercebányán, Kassán a szlovák nyelvű pedagógusképzésben, akik szintén a magyar pedagóguspótlást jelentik.

Mindaddig, amíg csak az említett képzések hallgatói kerülnek ki a pályára, pedagógustulajképzés valószínűleg nem lesz. A csekély mértékű túlképzés még bizonyos szempontból előnyös is lehet. Helytelen viszont az a felsőoktatás-politika, illetve -tervezés, ahol nagyobb hallgatói számmal olyan szakképzés folyik, akikkel úgy kell számolni, hogy eleve más pályán fognak elhelyezkedni. Ez a hozzáállás nem korrekt sem a hallgatókkal, sem a társadalommal szemben, hiszen e diplomások valójában szakképesítés nélküli munkavállalókká válnak. Eközben a magyar nemzeti kisebbség műveltségi szintjének emelésére tett utalások lényegében a magyar nyelvű felsőoktatás szegényes programkínálatáról terelik el a figyelmet.

Az, hogy a demográfiai adatok alapján nem kis arányban csökkenni fog az aktív pedagógusok száma, már régen ismert tény. Már most tapasztalható országos szinten is a pedagóguspálya vonzásának csökkenése, mindenekelőtt a természettudományi tantárgyak esetében. Hosszú távon valószínűleg bizonyos tantárgyak oktatásánál tanárhiány lesz. Ez a szlovákiai magyar közoktatásban is meg fog jelenni. Az is tény viszont, hogy jelenleg Szlovákiában a valós magyar pedagógus-utánpótlás szempontjából négyszer-öttször több a pedagógusképzésben részt vevő hallgatók száma. A pedagóguspályán való elhelyezkedési gondok igazában akkor mutatkoznak majd meg, amikor a nagyszámú, főleg humán szakos pedagógusok kezdik elhagyni az egyetemeket, ami még jobban csökkentheti a pedagógusképzés iránti

igényt. Mindemellett nagy odafigyelést igényel a pedagógusképzésbe felvett hallgatók tudásszintje, pályaalakultassága, de a képzés szintje, formája, módszere is. A jelenlegi helyzet ezen utóbbiakban nem mutat kedvező képet.

– Hogyan illeszkedik be a kar a szlovák oktatási intézményrendszerbe, hogyan vesz részt a bolognai folyamatban és illeszkedik az Európai Felsőoktatási Térbe?

– Karunk a Konstantin Egyetem teljes értékű kara. Más egyetemeken is, de a mi egyetemünkön különösen széles skálájú a karok közötti áttanítás. Az oktatás hatékonyságát szolgálja, hogy a különböző karon nincsenek azonos profilú tanszékek. Egy-egy tanszéken az előadásokat bármely kar hallgatója látogathatja. Így a mi karunk hallgatóinak oktatásában más karok tanárai is részt vesznek.

A karunk tanszékei által biztosított tantárgyak előadásait, szemináriumait, gyakorlatait nagy számban más karok hallgatói is látogatják. A nagyfokú integrációt nagyra értékelte a közelmúltban az Európai Egyetemek Asszociációjának nemzetközi evaluációs bizottsága is. Fontos számunkra, hogy a kar olyan egyetemi közegben folytat felsőoktatási tevékenységet, amely Szlovákia 6. legnagyobb egyeteme (24 közül), és a két egyetem együtt Nyitrát – a hallgatók számát tekintve – Szlovákia második legnagyobb egyetemi városává emelte.

A karon a 2005/2006-os akadémiai évtől vezettük be a háromszintű képzést a bolognai folyamattal összhangban és minden összetevőjével együtt. A bolognai folyamatban fontos szerep jut az oktatói és a hallgatói mobilitásnak, a nemzetközi intézményi együttműködésnek. Így például 2006-ban 12 külföldi intézménnyel működünk együtt az oktatás, a kutatás és a publikálás terén. Hallgatóink közel 5%-a folytatott külföldön legalább egyszemeszteres tanulmányokat a különböző nemzetközi diákcseraprogramok keretén belül. 2006-ban minden második oktatónk rövidebb-hosszabb időt töltött külföldi, mindenekelőtt magyarországi egyetemeken, kutatóintézetekben. Karunk létrehozása óta 13 állami kutatási projektet nyertünk el közel 5 millió korona támogatással. Ettől az évtől kezdve 10 ország 12 intézményével együtt egy nagy nemzetközi kutatási projektben veszünk részt, s ennek különösen nagy jelentőséget tulajdonítunk.

– Hogyan látja a szlovákiai magyar felsőoktatás – és benne a kar – jövőjét? Melyek a legfontosabb teendők oktatásügyünk területén?

– Amikor a szlovákiai magyar felsőoktatás jövőjéről gondolkodunk, tudatosítanunk kell két fontos tény. Először is a magyar nemzetiségű nappali hallgatók Szlovákiában a nappali hallgatók 4,62%-át alkotják, holott a 20–24 éves korcsoportban arányuk 8% körül lehetett 2006-ban. Itt tehát van egy több ezres modernizációs tartalék a művelődés terén. Azt is tudatosítani kell, hogy a magyar nyelvű felsőoktatás a hallgatókat a magyar tannyelvű középiskolákból kapja. A magyar nemzetiségű középiskolások és a magyar középiskolák diákjainak arányai alapján csak következtetéseket lehet levonni arra vonatkozóan, hogy a magyar nemzetiségű egyetemisták között hányan vannak olyanok, akik magyar középiskolát végeztek. A másik fontos tény az, hogy a magyar nyelvű felsőoktatás csak a szlovákiai magyar társadalmi élet nagyon szűk területére lesz képes diplomásokat képezni. Így a magyar nemzetiségű

gú fiatalok túlnyomó többségének, legalábbis Szlovákia területén, nem magyar nyelvű felsőoktatásban kellene részt venni ahhoz, hogy a szlovákiai magyar gazdasági és társadalmi élet legfontosabb területein pozícióba juthassanak.

Mivel felsőoktatást nem egy-két évre létesítünk, és a hallgatók is csak több év után kerülnek ki a munkaerőpiacra, ezért hosszú távú felsőoktatás-tervezésre volna szükség. Ennek kellene megjelölni a magyar nyelvű felsőoktatás irányultságát, szakterületeit, ha úgy tetszik, tanulmányi programjait. Ilyen szempontok alapján a szlovákiai magyar felsőoktatás jelenlegi irányultsága, úgy látszik, tévúton jár. Nem lehet másképpen értelmezni azt a fejlődési tendenciát, amely szerint két-három év múlva a szlovákiai magyar pedagógusképzés nappali hallgatóinak a száma elérheti a magyar középiskolákban érettségizett egyetemi hallgatók számának a felét. A szlovákiai magyar nyelvű közoktatásban a jelenlegi 3500 tanítói és tanári helyre két-három év múlva akár 2000 pedagógusképző hallgatója is lehet a szlovákiai magyar felsőoktatásnak.

– *Hogyan kellene ezt a fejlődést megtervezni?*

– Három fő elv betartásával. Az első a komplementaritás elve. Ez többek között azt is jelenti, hogy olyan új programokat indítanának az intézmények, amelyek más magyar intézményekben hiányoznak. A második az együttműködés elve, amely azt jelenti, hogy közös megegyezés alapján elosztják egymás között a tanulmányi programokat, de azt is, hogy együttműködnek a kutatás, az oktatás, a publikálás és a normatív támogatásokon túli pénzeszközök elosztása terén. A harmadik a magyar kisebbség érdekképviseletének az elve, vagyis az, hogy olyan programokat vállal fel a magyar felsőoktatás, amelyek fontosak a kisebbség gazdasági, társadalmi léte szempontjából.

A jövő biztonsága és sikere az együttműködésen, a kölcsönösen előnyös kooperáción alapszik. A szlovákiai magyar felsőoktatás jelenleg a formális oktatásra állt rá. Pedig megítélésünk szerint a nem formális művelődésben igen nagy tartalékok vannak, hiszen a nagyarányú munkanélküliség, az elszegényedés ellen a legjobb eszköz a szakképzés, a művelődés. Itt van az a 60 ezres szlovákiai magyar, csak alapiskolai végzettségű tömeg, amellyel meghaladjuk a szlovákiai arányokat, vagy az a 35 ezres érettségivel és diplomával nem rendelkező tömeg, amellyel elmaradunk az országos arányoktól. Ezekről is kellene gondoskodnunk, mivel úgy tűnik, hogy mind a középiskolai, mind a felsőfokú képzés teljesen elfeledkezett róluk.

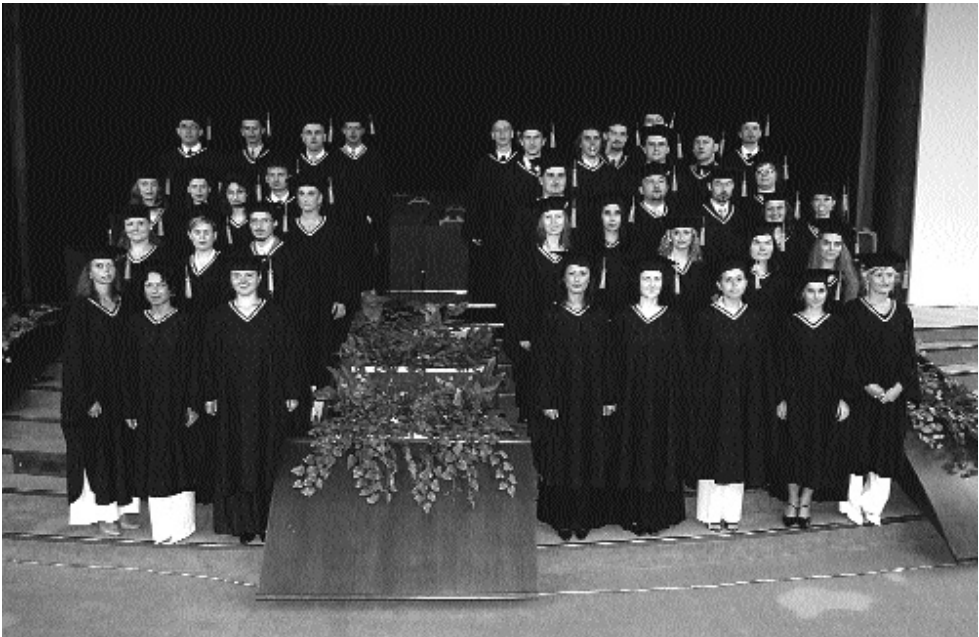
Már ezek a tények is eléggé világosan jelzik, hogy a szlovákiai magyarság köz- és felsőoktatása reformokra szorul. Mi a karunk jövőjét a magyar pedagógusképzés jelenlegi szintű megtartása mellett a piacorientált nem pedagógusképző programok indításában látjuk. A magyar nyelvű felsőoktatás Szlovákiában akár tanszéki, kari vagy egyetemi szerkezetben a csak állami normatív támogatással nem fog tudni hosszú távon versenyképes maradni. A jövő tehát arról is szól, hogy magyar intézményeinknek lesz-e a fejlődéshez elég anyagi eszköze.

Jól látható, hogy oktatásügyünk területén még nagyon sok a teendőnk. A teljesség igénye nélkül elmondható, hogy szükség lenne a szlovákiai magyar köz- és felsőoktatás folyamatos tervezésére a gyorsan változó európai művelődési térben. Mindenképpen hasznos volna az egész életen át tartó művelődés rendszerének, irá-

nyultságának a kialakítása. Úgyszintén nagyobb hangsúlyt kellene kapnia a színvonalas képzést szolgáló feltételek megteremtésének, a korszerű oktatási módszerek és formák bevezetésének. Emellett meg kell teremteni a művelődés anyagi hátterét, és hatékonyságának növelésével segíteni kell versenyképességét.

A Konstantin Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara jelenlegi oktatóinak alább közölt tanulmányai reményeink szerint jól érzékeltetik azt a szellemiséget és tudományos színvonalat, amely a nyitrai pedagógusképzést az elmúlt csaknem ötven évben jellemezte.

Az interjút Fazekas József készítette

A kar első végzősei

Az első diplomaátadás a karon 2005-ben

A kari TDK megnyitója

Az Árpád fejedelem-emlékdíj átvétele 2007-ben